

Oponentní posudek na disertační práci

Petry Anýžové

Mezinárodní srovnatelnost postojových škál sociálního kapitálu a politického odcizení v Evropském sociálním výzkumu

Disertační práce Petry Anýžové má s přílohami a tabulkami 195 stran a je členěna do deseti kapitol. Cituje více než deset stran odborných pramenů, z velké části zahraničních.

Ve své práci autorka postupně probírá různé metodologické přístupy, pomocí nichž lze hodnotit ekvivalenci škál pro zjišťování postojů k různým otázkám, které by bylo možné použít v mezinárodních srovnávacích výzkumech. V analytických vstupech se soustředí na škály politického odcizení a sociálního kapitálu v té podobě, v jaké byly použity v Evropském sociálním výzkumu (ESS).

Postupně vysvětluje a následně provádí nejprve spíše běžnější multivariační analýzy vnitřní konsistence a explorační faktorové analýzy, aby se postupně přesunula k podstatně sofistikovanějším strukturním analýzám pomocí konfirmační faktorové analýzy a dalších technik strukturního modelování. Domnívám se, že práce je dokladem toho, že autorka tyto mnohdy značně technicky náročné postupy rutinně zvládá a dokáže kompetentně interpretovat jejich výstupy. Po této stránce práci hodnotím jako velmi zdařilou a jednoznačně ji doporučuji k obhajobě.

Otázky, připomínky a náměty do diskuse:

Termín „validita“ nebývá překládán jako „přesnost“, ale jako „platnost“ (s. 19).

Nebyla by v explorační faktorové analýze vhodnější nějaká šikmá rotace? Mezi latentními proměnnými jsou přece očekávané korelační vztahy.

Jako psycholog si netroufám kompetentně hodnotit sociologické interpretace výsledků statistických analýz, proto tuto svoji otázku navrhuji jako námět k diskusi. Srovnatelnost výzkumů je otázkou shodného chápání významů slov používaných v různých zemích pro tytéž pojmy. To je v práci koneckonců poměrně často zmiňováno – vyskytují se zde výrazy jako porozumění, vnímání, interpretace položek / otázek respondenty. Jako důkazy tohoto shodného chápání jsou uváděny rozsáhlé výsledky statistických analýz. Stačí to? Nejsou v základech této srovnatelnosti individuálních odpovědí na položky dotazníků v sociologii (ale samozřejmě i v psychologii) netestované (a otázka je, zda testovatelné) předpoklady o tomto shodném chápání?

Důsledné rozlišování konceptu, konstruktů a jeho indikátorů je něco, co nikdy nelze dostatečně zdůrazňovat, a autorka to jako správná metodoložka také dělá. Z tohoto rozlišení vyplývá bolestná nutnost neustále se zabývat otázkami validity a reliability nástrojů měření v našich oborech. V mezinárodních srovnávacích výzkumech se tato validita zkoumá i na základě (ne)podobnosti struktur vztahů mezi proměnnými. Ty jsou však současně podkladem pro věcné (sociologické nebo psychologické interpretace). Jsou tyto otázky v metodologii srovnávacích výzkumů řešeny?

V kapitole „Základní analýzy srovnatelnosti...“ autorka konstatuje, že různé analýzy vedou k podobným závěrům? Není to v tomto případě očekávatelný výsledek? Koneckonců, všechny analýzy jsou založeny na analýze vzájemných korelací.

V této kapitole autorka píše, že indikátory (položky) vysvětlují (lépe nebo hůře) příslušný faktor. V literatuře se obvykle uvažuje o faktoru jako o společné příčině manifestních proměnných, takže bych spíše očekával formulaci, že faktor (ne)vysvětluje odpovědi na příslušný indikátor. Používá se v sociologii jiný způsob vysvětlování (regresních) vztahů mezi faktory a manifestními proměnnými?

Nakonec musím zmínit, že práce by si zasloužila pečlivější jazykovou korekturu. Vyskytují se zde chyby interpunkce, tvarů slov apod.

Závěry hodnocení:

Moje námitky nebo připomínky nemají snižovat celkově kladné hodnocení disertační práce Petry Anýžové. Práci hodnotím jako zdařilou a doporučuji ji k obhajobě.

V Brně 30.4.2014



Prof. PhDr. Tomáš Urbánek, Ph.D.